

VATANPARVARLIK MADANIYATI - TALABALAR ORASIDA QADRIYAT
YO'RIQNOMASI SIFATIDA**Xatamova Rashida Zakirjanovna***Namangan davlat universiteti ilmiy xodimi*hatamova.rashida@my.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada talabalar o'rtasida vatanparvarlik madaniyati va qadriyat yo'nalishlarining mohiyati tahlil qilinadi. Talaba yoshlarda vatanparvarlik ongini, vatanparvarlik munosabatini madaniyati, an'analari, dunyoqarashi va tarixiy o'zini-o'zi anglash asosida shakllanishining ahamiyati ham asoslab berilgan. Talaba yoshlarning qadriyat yo'nalishlari vatanparvarlik ruhidagi g'oyaviy o'zligini anglashda, harbiy-vatanparvarlik tarbiyasida, fidoyilik va fuqarolik burchini bajarishga tayyorlikda namoyon bo'ladi.*

Kalit so'zlar: *madaniyat, vatanparvarlik madaniyati, qadriyat, qadriyatlar, vatanparvarlik ong, vatanparvarlik faoliyati, fuqarolik, umuminsoniy qadriyatlar,*

Yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning ustuvor yo'nalishi hamda uni amalga oshirish bo'yicha Harakat dasturi Yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash davlat konsepsiyasida ham alohida ta'kidlangan. Mazkur Konsepsiyaga ko'ra, "Harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi sohasidagi davlat siyosatining maqsadi yoshlarda erta bolalikdan ona Vatanni himoya qilish va ulug'lash, fidoyilik va o'z fuqarolik g'oyalarini amalga oshirishga tayyor bo'lish to'g'risidagi asosiy tushunchalar va vatanparvarlik tuyg'ularini shakllantirishdan iborat. jamoat va davlat manfaatlarini himoya qilish burchi va konstitutsiyaviy majburiyati [1]. Bu O'zbekiston Respublikasi fuqarolarini vatanparvarlik ruhida tarbiyalash yo'llari va vositalarini izlash va takomillashtirish muammosini belgilaydi. Bu yo'llardan biri o'quvchilarda vatanparvarlik madaniyatini shakllantirishdir. Talabalarda vatanparvarlik madaniyatini shakllantirish muammosini hal qilish "yoshlarda vatanparvarlik madaniyati" tushunchasiga oydinlik kiritish bilan bog'liq bo'lib, uning mazmuni, tuzilishi va mazmuni ochib berilganda aniq bo'ladi.

Madaniyatning tuzilishi va mazmuni vatanparvarlikni uning muhim elementlaridan biri sifatida ko'rsatishga imkon beradi. Bizning e'tiborimiz yoshlarning ijtimoiy tuzilishi sifatida talabalarga qaratilgan. Talaba yoshlarning o'ziga xos xususiyatlari va ularning turmush tarzi (o'quv faoliyati, tanlagan kasbiga tayyorgarlik, bilimlarni mustaqil o'zlashtirishdagi faollik, bo'sh vaqtni tashkil qilish uchun maxsus imkoniyatlar, muloqot, o'zgarishga intilish, hayotiy tajribaning etishmasligi va boshqalar) ularda vatanparvarlik madaniyatini shakllantirish. Bu bilvosita shaklda - o'qishga bo'lgan munosabatda kelajakda mamlakatni rivojlantirishda, uning xalqaro nufuzini oshirishda, davlatning mudofaa qobiliyatini mustahkamlashda faol ishtirok

etishga tayyorgarlik sifatida namoyon bo'lishi mumkin. Bu esa – kasbiy bilimlarni o'zlashtirish jarayonida – o'tmishdagi va bizning zamonamizdagi vatandoshlarning muayyan kasb rivojiga qo'shgan hissasi bilan faxrlanish tajribasini talab qiladi. Chuqur kasbiy bilim olishga yuqori qiziqish ham talab etiladi, bu ham talabning vatanparvarlik madaniyatining elementidir.

Ijtimoiy-tarixiy faoliyat jarayonida shaxs mavhum sxema bo'yicha emas, balki turli xil ijtimoiy zarur shakllarda harakat qiladi, ijtimoiy zaruriy muammolarni o'ziga xos tarzda hal qiladi, o'z irodasi va faoliyatini hal qilishning optimal usullarini izlashga yo'naltiradi. bu muammolar. SHuning uchun ham tadqiqotchi faoliyatni ijtimoiy zaruriyat sifatida o'rganar ekan, shaxs qanday qilib ijtimoiy-tarixiy jarayonning sub'ektiga aylanishi, uning xatti-harakati qanday ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lib, vatanparvarlik tuyg'usiga ega bo'lishini aniqlashi kerak.

Odamlarning xatti-harakatlari va harakatlariga diqqat bilan qarasangiz, siz, birinchidan, ular juda ham cheksiz xilma-xil emasligini, umumiy fikrlar va umumiy manfaatlarga ega ekanligini, ikkinchidan, agar qarasangiz, ko'p harakatlarning ma'nosini tushunishingiz mumkin. ularga mustaqil ravishda emas, balki boshqa harakatlar bilan bog'liq holda, umumiy faoliyatning bir qismi sifatida. Bu shuni anglatadiki, haqiqatda odamlarning harakatlari, harakatlari va manfaatlarini birlashtiradigan mexanizmlar mavjud bo'lib, ular tufayli ularni ob'ektiv mezonlar asosida ma'lum guruhlariga bo'lish mumkin.

Ushbu tamoyilga asoslanib, vatanparvarlik madaniyatini ijtimoiy sub'ektning axloqiy madaniyatining bir qismi sifatida ajratib ko'rsatish juda oqilona. Bu, birinchi navbatda, shaxs va guruhning ma'lum bir hududda uzoq vaqt yashagan odamlar bilan o'zaro munosabati jarayonida yuzaga keladigan maxsus munosabatlarni tartibga solishi bilan belgilanadi. Bunday munosabatlar tabiat tomonidan berilmaydi. Genetika nuqtai nazaridan, birinchi navbatda, shaxs shaxsan tanimaydigan va bevosita aloqada bo'lmagan odamlar bilan aloqa qilish shart emas, chunki ular katta hududlarda yashaydilar. Ikkinchidan, tabiat umumiy hudud, til, an'ana, urf-odatlar, fan, san'at va ishlab chiqarishdagi yutuqlar bilan birlashuvchi turli odamlarning imkoniyatlari, qobiliyatlari, moddiy ahvoliga qarab umumiy hayotini qanday ta'minlashni ko'rsatmaydi. Bu munosabatlar faqat maxsus yaratilgan me'yorlar, qoidalar va xulq-atvor namunalari bilan tartibga solinishi mumkin. Shu sababli, inson o'zini bir qismi deb hisoblaydigan odamlar kabi katta jamoa bilan o'zaro munosabatlarni tartibga solish uchun maxsus madaniyat mavjud.

Bu madaniyat odatda vatanparvarlik deb ataladi. Ushbu madaniy hodisa ilmiy adabiyotlarda turlicha talqin qilinadi. to'g'ri ta'kidlaganidek. K.D. Ushinskiy: “Vatanparvar – bu o'zining barcha shaxsiy manfaatlarini vatan va xalq manfaatlariga bo'ysundiruvchi, butun kuch va bilimini Vatan ravnaqi uchun sarflaydigan shaxsdir[2; 430].

Vatanparvarlik madaniyati rivojida muhabbatni falsafiy tahlil qilishdan kelib chiqadigan yana bir muhim jihatni qayd etaylik – bu taraqqiyot jarayondir. O'z Vatani anglash, unga muhabbat tuyg'usi darhol paydo bo'lmaydi. Va har kimning o'z yo'li bor. O'sib ulg'aygan odam do'stlariga, ona ko'chasiga, qishlog'iga, shahriga bog'liqlikni his qiladi. U ulg'ayib, tajriba va bilimga ega bo'lgachgina ona-Vatanga mansub ekanini, uning uchun mas'ul ekanini asta-sekin anglab yetadi. Fuqaro shunday tug'iladi, vatanparvar shunday shakllanadi [3;75]. Ammo yana bir bor ta'kidlaymizki, bu jarayon murakkab va qarama-qarshidir.

Eng an'anaviy tarzda ajralib turadigan affektiv - hissiy - hissiy jihati bo'lib, unga ko'ra vatanparvarlik Vatanga muhabbatning yuksak tuyg'usi, masalan, zamonaviy O'zbekistonga muhabbat sifatida belgilanadi. Masalan, sevgini dunyoga ochiqlik, yaqinlikka bo'lgan ehtiyoj, g'amxo'rlik qilish, achinish va rahm-shafqat kabi ta'riflash odatiy holdir. Ayni paytda xalqimiz, ayniqsa, yoshlarning ma'naviy-axloqiy dunyosini yuksaltirish muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasida “Zamonaviy bilimlarni puxta egallash, ma'rifatli va yuksak madaniyatli bo'lishga intilish barchamiz uchun hayotiy ehtiyojga aylanishi kerak. “Milliy tiklanishdan – milliy taraqqiyot sari” g'oyasi asosida yoshlarni vatanparvarlik, Vatanga sadoqat ruhida tarbiyalash biz uchun eng muhim vazifadir[4].

Qadriyatlar madaniyatning o'zagidir. Qadriyatlar ob'ektiv voqelikni anglash, bilish va yaxlitligini qurish uchun asos bo'lib, demak, qaror qabul qilishda tanlov holatida inson xatti-harakatlarini tartibga soladi. Tizimlashtirish uchun ular quyidagi nisbatan mustaqil guruhlar shaklida taqdim etilishi mumkin: umuminsoniy qadriyatlar (asosiy qadriyatlar), milliy-davlat qadriyatlari, kasbiy qadriyatlar va shaxsiy qadriyatlar. Bu qadriyatlar butun jamiyat tomonidan ham, har bir shaxs tomonidan ham vijdon, ayb va boshqalar orqali tartibga solinadi.

Qadriyat yo'nalishlari bevosita insonning dunyoga munosabatiga, uning jamiyatdagi o'rniga, his-tuyg'ulariga va boshqalarga bog'liq. Ular shaxsning ichki tuzilishining muhim elementi bo'lib, shaxsning hayotiy tajribasi, uning kechinmalarining umumiyliigi, bir. shaxsning vatanparvarlik motivlarini tartibga soluvchi va belgilovchi asosiy omillardan.

Umumjahon insoniy qadriyatlar ezgulik va aqlga, tinchliksevarlik va xayrixohlikka, haqiqat, go'zallikka, mehnatsevarlik va hamjihatlikka, mafkuraviy ideallarga, axloqiy va huquqiy me'yorlarga asoslanadi, butun insoniyatning tarixiy ma'naviy tajribasini aks ettiradi va umuminsoniy qadriyatlarni ro'yobga chiqarish uchun sharoit yaratadi. inson manfaatlari, har bir individual shaxsning to'liq mavjudligi va rivojlanishi uchun. Bu yerda muhim jihat shundaki, teng huquqlilik, adolat, tinchlik, erkinlik, birdamlik, odob-axloq, qadr-qimmat, halollik, hamjihatlik, oila, madaniyat, milliy an'analar, inson ezguligi, mehnatsevarlik kabi asosiy qadriyatlar bilan birga O'zini tuta bilish, fidoyilik - Vatanga va xalqqa, ona yurtga, uning madaniyatiga

muhabbat, uning tarixiga, oldingi avlodlar yutuqlariga hurmat, milliy o'zini o'zi anglash, mehnatga tayyorlik.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganidek, ezgu maqsadlarimizga erishishning asosiy kafolati – mardlik va kuch-qudrat, xalqimizning bukilmas irodasi va azmu shijoati, eng muhimi – jonajon O'zbekistonning buyuk kelajagiga, mustaqil taraqqiyotiga ishonchidir. Go'zal yurtimizga, olijanob xalqimizga sadoqat bilan xizmat qilish har birimiz uchun yuksak sharaf va muqaddas burchdir [5; B.37].

"Vatanparvarlik" va "madaniyat" tushunchalari o'rtasidagi munosabatni aniqlashga urinishlar ko'plab mualliflarni vatanparvarlikning madaniyatdagi o'rni va roli haqida turli xil fikrlarga olib keladi. Ko'pgina mualliflar tahlil qilingan tushunchani faqat asar nomiga kiritish bilan cheklanadi yoki mazmuni va mazmunini aniqlamasdan matnda qisman foydalanadi.

Ilmiy adabiyotlarda uning aniq va bir ma'noli ta'rifi yo'q, ba'zan esa uning mohiyatini ochib bermagan holda maqolaning go'zal sarlavhasi bo'lib qoladi. Bir nechta talqinlarga bo'linadigan shakllantirishga urinishlar mavjud.

1. Qiyosiy - vatanparvarlik va madaniyat. Vatanparvarlik insonning jamiyat ma'naviy madaniyatiga aralashuvi natijasida vujudga keladigan yaxlit shakllanish sifatida qabul qilinadi va ancha barqaror mustaqil shakllanishdir [6]. Tushunchalar bir-biri bilan chambarchas bog'liq.

2. Birlashtiruvchi. I.F. Xarlamov vatanparvarlik va madaniyatni ma'lum bir axloqiy sifatga birlashtiradi, bu "o'z vataniga sadoqat bilan xizmat qilish zarurati, unga muhabbat va sadoqatning namoyon bo'lishi, uning buyukligi va ulug'vorligini anglash va his qilish, u bilan ma'naviy aloqadorlik, uning sha'ni va qadr-qimmatini himoya qilish, hokimiyat va mustaqillikni amalda mustahkamlash" [7; 351].

3. Subordinatsiya - madaniyatdagi vatanparvarlik. Vatanparvarlik tizimi shakllantiruvchi falsafiy qadriyat sifatida ta'riflanadi [8;12]. Vatanparvarlik faqat madaniyat sohasida, milliy manfaatlar va ustuvorliklar tizimida shakllanadi. Milliy, chinakam vatanparvarlik tuyg'ularidan kelib chiqib, boshqa madaniyatlarni idrok etish uchun ochiqdir, lekin ayni paytda o'zining ajdodlari, milliy ma'naviy va mavzuiy-amaliy tajribasiga asoslanib qoladi; vatanparvarlik tarixiy retrospektivada ma'naviy qadriyat sifatida namoyon bo'ladi [9;37]. Vatanparvarlik madaniyatning tarkibiy qismidir.

4. Kengaytirilgan - vatanparvarlik madaniyati. Vatanparvarlikning yuqori yoki past madaniyati, birinchi navbatda, insonning o'z Vataniga va butun insoniyatga bo'lgan munosabatining ma'naviy mohiyatini ifodalaydi. Bunday vatanparvarlik o'z ichiga axloqiy idealga ega bo'lgan dunyoqarashni o'z ichiga oladi, u butun insoniyatning bir bo'lagi sifatida Vatan manfaati yo'lidagi faoliyat jarayonida shaxsning ma'naviy kamolotidir. Shu bilan birga, axloqiy idealning shaxs shakllanishiga doimiy ta'sirini kuzatish mumkin.

Vatanparvarlik madaniyati madaniyatning bir qismi sifatida tarixiy tajriba to'planishi bilan rivojlanadi. Ronald Inglehart ta'kidlashicha, "madaniyat doimiy emas.

Bu jamiyat o'z muhitiga moslashadigan tizimdir. Agar muhit o'zgarsa, ma'lum vaqt o'tgach, madaniyat o'zgarishi mumkin» [10;12]. Har qanday madaniyat vatanparvarlik ongining va odamlarning xulq-atvorining yangi va an'anaviy elementlarining kombinatsiyasiga asoslanadi. Aynan shu xususiyat jamiyatga yutuqlarni to'plash va atrof-muhit o'zgarishlariga moslashish qobiliyatini yaxshilash imkonini beradi.

Shunday qilib, vatanparvarlik madaniyati vatanparvarlik tuyg'ulari, kayfiyatlari, bilimlari, qarashlari, e'tiqodlari, qadriyatlari, motivatsiyalari, yo'nalishlari, ideallari, g'oyalari, an'analari, munosabatlari, harakatlari, tamoyillari va normalari tizimini ifodalovchi axloqiy madaniyatning tarkibiy qismidir. Vatanga munosabatning tabiati - uning turli miqyosdagi ("katta Vatan" dan "kichik" gacha) va ko'rinishlarida (davlat, jamiyat, xalq va xalq madaniyati) - va ijtimoiy sub'ektlarning (shaxslarning) mas'uliyatli faoliyatida amalga oshiriladi. , jamoalar, butun jamiyat) Vatanni himoya qilish, uning yanada mustahkamlanishi va rivojlanishini ta'minlash.

Bu tushuncha vatanparvarlikning mohiyati va mazmunini shaxsning, guruhning o'z xalqi, u yashaydigan hudud bilan o'ziga xos o'zaro munosabati sifatida ochib beradigan maxsus bilimlar birligini qayd etish imkonini beradi. Bu ham Vatanga muhabbat, uning farovonligi haqida qayg'urish, jamiyat hayotining barcha jabhalarida erishilayotgan yutuqlardan g'ururlanish kabi qadriyatlarni yanada yorqinroq namoyon etish imkonini beradi. Vatanni himoya qilish, siyosiy va iqtisodiy qudratni oshirish, dunyoda nufuzini oshirishga qaratilgan ijtimoiy amaliyotlarning roli qayd etilgan. Bunda vatanparvarlik madaniyatining u yoki bu unsurini kuchaytirish, millatchilik, shovinizm xavf-xatarlarini bartaraf etish, butun xalq manfaatlarini davlat, hukmdorlar, alohida ijtimoiy guruhlar, partiyalarning shaxsiy ehtiyojlari bilan almashtirishni aniq shart-sharoitlar taqozo etadi.

ADABIYOTLAR:

1. https://www.norma.uz/novoe_v_zakonodatelstve/pravitelstvo_utverdilo_koncepciyu_voenno-patrioticheskogo_vospitaniya_molodeji
2. Ushinskiy K.D. To'plam Asarlar: 11 jildda, 2-jildda. M.-L. 1952 yil.
3. Kanypin A.N. Burch va sharaf haqida / resp. ed. A. N. Kanypin. – M., 1990 yil.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2020-yil 24-yanvardagi Oliy Majlisga Murojaatnomasi.
5. Mirziyoyev Sh.M. Milliy tiklanishdan milliy taraqqiyot sari. – Toshkent – “O'zbekiston”, T.4, 2020 y.
6. P.A. Vatanparvarlik va madaniyat. O'quv materiallari: [Elektron resurs]. Ta'limdagi axloq. Kirish rejimi: http://www.nravstvennost.info/library/news_detail.php?ID=2265
7. Xarlamov I.F. Pedagogika: darslik / I.F. Xarlamov. - M.: Gardariki. 1999 yil.
8. Xayrullaev M. M. Buyuk siymolar, allamolar. – Toshkent, 1997 yil.

9. Nurmatova M. Shaxs kamolotida axloqiy va estetik kadriyatlar uygunligi. – T.: Universitet, 2009 yil.

10. Inglehart R. Postmodernlik: qadriyatlarni o'zgartirish va jamiyatlarni o'zgartirish // Polis (Siyosiy tadqiqotlar). - 1997 yil - 4-son.